

Kugler Erika

A Szent István Egyetem *Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium*
Jászberény

Művei

Kútbanézők XVI

Újabb művészetpedagógiai írások az Academia Ludi et Artis műhelyeiből

http://epa.oszk.hu/00000/00035/00133/pdf/EPA00035_uj_pedagogiai_szemle_200905_belivagott.pdf

A képek birodalma - 1. osztály
Fekete Éva - Kugler Erika - Sági Judit
Nemzeti Tankönyvkiadó

Interjú:

http://www.youtube.com/watch?v=bRsWK_16Odc

Taní-tani Online

[Kugler Erika: Vizuális nevelés projekt módszerrel](#)

- [Műterem](#)

A rajztanár dilemmája

Művészeti oktatáson értsd ma az irodalmat és a zenét! Aztán a drámát, mert azok beszédesek. A képzőművészet nagy lehetőségnek tűnik, de a KÉPzőművészek csak néznek és hallgatnak. Ha beszélnek, akkor is csak KÉPi metaforákban, és csodálják a nyelv azon csodálatos KÉPességét, milyen KÉPszerű. Igen, de a nyelv nem vizuális KÉP, hanem beszélt, ami nem vizuális úton befogadható, hanem hangok útján, a száját tátogató ember vizuális KÉPének, ill. az agyunkban lefotografált, elraktározott KÉPeknek (vigyázat csapda!) az agyunkban elraktározott szavak hatására előhívott KÉPeknek, a KÉPi fantáziának, azaz belső KÉPeknek (megint csapda) az érzékelésével... szóval a probléma az, hogy vizuálisan gondolkodó vagyok.

Ez miért probléma? Azért, mert nehezzé teszi a diskurzust. Ezért ül csendben a képzőművész, mert nézi a dolgok KÉPeit, KÉPekben már kigondolja a következő ötletet. Lepergeti fejében KÉPekben a következő cselekményt, amit el fog végezni. És esetleg megpróbál diskurzust folytatni a „verbálisokkal”. De mi van, ha nem értik a képi metaforákat. A rajztanárok, vizuális művészetekkel foglalkozók *vizuálisan gondolkodnak*, általában mindig, mert ha nem így van, akkor csak „félíg rajztanárok”.

A „verbális” tudós, tanár beszéde nem biztos, hogy a nyelv ilyen képeségre épül. Racionálisabb nyelvi absztrakció a verbálisnak nevezett beszéd.

Rendben. De akkor hogyan is folyják a diskurzus?

Értsd oktatáson, nevelésen azt hogy „beszélj”. Valaki beszél, tanár, tanuló, a padtársak... (ők a zavaró tényező, bár lehet, hogy képeket nézegetnek a pad alatt, mert vizuálisak.)

Mostanában nagyon elterjedt, szinte divatos, hogy minden órán tevékenykedtessük a gyermekeket. Nem tudják, hogy húsz éve tevékenység-központúan tanítok, mert nem ment másképp. (Freinet is kidolgozott egy csendes, tevékenység-központú önálló tanuláson alapuló reformpedagógiát azon fogyatékoságából kifolyólag, hogy a háborúban tüdőlővést kapott, és csak suttogva jött ki hang a torkán.) Aki ezt a pályát választja, általában csak nézni és tevékenykedni tud, és ez már a tehetség jele. Ha jó tanár akar lenni, azzal tölti egész életét, hogy mindazt, amit lát, megtanulja szavakba foglalni (ezt sok idős rajztanár, művész, tanszéki kolléga csak a nyugdíjba menetel után merete bevallani (ők is csak egy meghatározott szintű parti-hangulatban)). A TÁMOP vizuális kompetenciákat mérő feladatrendszere még azért nincs kész, mert hosszú vitázások után rájöttünk, hogy a vizuális szakemberek költői képekben, képi metaforákban beszélnek, mert nem tiszta a fogalomrendszer. Ilyen képiséggel élni azt jelenti, hogy nem kapunk elég óraszámot, nem elég meggyőzőek az érveink, a TÁMOP nem építette be a rendszerbe szakképzett nevelőkkel a művészeti tevékenységeket, csak ráterhelte nyugnek az osztályfőnökökre, akik nem vizuális kultúra szakosok... Hagytuk felfedezni a tevékenység-központú oktatást, mert nem volt alkalmunk elmondani nekik, hogy mi eredendően így tanítunk, és hogy nekünk ez a munka a hobbink is. Éjjel színesben álmodunk, képi szimbólumokat álmodunk, és mikor reggel felkelünk, tudjuk, hogy a képek jeleznek tudattalanunkból valami megoldandót. Vagy éppen megoldottunk egy problémát, feloldottunk egy feszültséget anélkül, hogy egy szót is szóltunk volna... mert ha csak beszélünk, az nem elég.

A projektmódszer lehetőségeiről általában

A vizuális nevelés hatékony tanítása nehezen kivitelezhető (a fent említett okok miatt). Fő ok az idő hiánya. Egy iskola általában mindig minden téren színvonalat vár, azonban az időkeretet – a térről és az eszközellátottságról nem is beszélve – nem biztosítja. Hosszú csatározások kísérik több intézményben, hogy pl. a rajz és vizuális kultúra, a művészeti tárgyak ugyanolyan megbecsülést élvezzenek, mind bármely más tantárgy. A tantárgyi integrációk főleg akkor valósulnak meg jól, ha egy tanár több tárgyat is tanít, vagy tényleg kommunikatív kapcsolat van a tanárkollégák között. Aki túl sok mindent tanít, az nem biztos, hogy ért is mindenhez. Pl. a jelenlegi TÁMOP-rendszerű oktatásban is helyet kapott a tantárgyi integráció és ezzel együtt a projektmódszer is. Jó az elv, hogy tevékenység-centrikusan és a művészeti eszközök bevonásával dolgozzanak fel témákat, irodalmi alkotásokat. A probléma csak az, hogy ezeket az órákat gyakran olyan pedagógusok kapják, akik megterhelőnek érzik, hogy az anyanyelvi órákon képeket fessenek, alkotó feladatokat találjanak ki, sőt mást szeretnének csinálni a saját szakterületüknek, saját karakterüknek megfelelően. Igen, ez a kulcsa a problémának: az ilyen feladatokhoz sokoldalú emberek kellenek.

Egy közoktatási intézmény gyakran még mindig értékzavarban szenved, nem tud elszakadni a „fő tárgyak” – a matematika, magyar, történelem, idegen nyelv, informatika – privilegizált előjogaitól, és nem veszi komolyan a művészeti tárgyak nevelő, személyiségformáló szerepét, a vizualitás, vizuális kultúra iskolai életben, illetve az egyén életében betöltött szerepét. A heti egy, a kétheti egy óra a tanulókkal való kapcsolatokat teszi próbára, és a tanulási folyamat kimenetelét is megkérdőjelezi. Pedig a vizuális kultúra nagyon gazdag lehetőségeket kínál

egy iskolaközösség életében. A vizuális nevelés ilyen szűk órakeretek között nehezen funkcionál, viszont van mód a keretek tágítására. Erre szolgál a *projekt módszer*, amely célt fogalmaz a tevékenységeknek. A projekt módszer a TÁMOP előtt is létezett. És még korábban is, amikor még nem nevezték annak. Mégis folyamatosan be kell vezetni az oktatásba, mert az oktatás folyamatosan célt téveszt. A vizuális kultúra olyan szerencsés tantárgy, hogy az élet minden területét magába foglalja egy bizonyos szempontból. Nagy lehetőségei vannak a tantárgyi integrációra. De olyan szerencsétlen, hogy ezt az egy bizonyos szempontot, a vizualitást, mindig szem elől veszítik. Úgy gondolják, ezt bárki képes tanítani, és bárkinek oda lehet adni, hogy „kilegyen az óraszám”. Ebből kifolyólag egy közoktatási intézményben (nem művészeti iskolában) folyamatos feladat olyan projektek építése, amelyek az egész közösséget érintik, és „bizonyítják”, hogy a vizualitás fontos és önálló terület, amely létjogosultsággal bír.

Innovációs törekvésem tehát olyan projektek létrehozása és végigvitele, illetve olyan projekteken való részvétel, amelyek építő jellegűek a közösségre nézve. Ilyenek például az iskolai környezet alakítása, az anyagi lehetőségek megteremtése vagy az iskolai műsorok, rendezvények prezentálása.

Egy pályázat emléke

Akkori iskolám nem művészeti jellegű iskola volt. 2000 előtt képesítés nélküli kolléga vezette a tanító szakos hallgatók rajztanítási gyakorlatát. A művészeti tanszék ellenezte a szakértelem hiányát. Egy éve tanítottam a vizuális nevelés tantárgy-pedagógiáját a tanszéken, mikor felajánlották, hogy a gyakorló iskolai rajztanítást és szakvezetést is vegyem át. A gyakorlóiskolában nem volt rajzterem, a kézműves tevékenységek helyigénnyel, anyagszükséglettel járnak, és balesetveszélyesek, ha nincsenek meg a megfelelő feltételek. A régi igazgatót foglalkoztatta a rajzterem gondolata, támogatta elképzeléseinket. (Néhány komolyabb baleset után kezdeményezte is a megfelelő feltételek biztosítását). Az új igazgatónk nem támogatta a művészeti nevelést, de javasolta, ha megteremtjük mi az anyagi feltételeket, van lehetőség rajzterem kialakítására.

Hosszú keresgélés után találtunk egy pályázatot, amely ugyan tanulóknak szólt, és a környezetvédelem volt a témája, de egymillió forintot ajánlott fel az első helyezett iskolának iskolafejlesztés céljára.

- *Az innováció szereplői:* 1. az igazgató, aki a pályázatot megírhatta; 2. a projektvezető: Kugler Erika; 3. egy partner rajztanár kolléga, akivel együtt megszerveztük a projektet; 4. a kiválasztott tanulócsoporthoz, akikkel a pályaművet elkészítettük; 5. a szülők, akik segítettek az előkészületi munkákban, a szállításban stb.
- *A legfontosabb lépések:* 1. a szülők beszerzése, támogatásuk megnyerése; 2. a tanulócsoporthoz kiválasztása; 3. a koncepció kialakítása; 4. kivitelezés a tanulókkal; 5. szállítás.
- *A gátló és a támogató hatások.* Akkori igazgatónk támogatta a pályázat kivitelezését, megvásárolta az anyagokat a munkálatokhoz. Mint legvégén kiderült, előre eldöntötte, hogy a pénzt nem a művészeti oktatás körülményeinek javítására szeretné fordítani (de ezt nem adta a tudunkra).

A pályázat

A pályázatot a TIGÁZ hirdette meg 2004-ben. A téma: hulladék anyagokból művek, gyermekalkotások készítése. A tervünk az volt, hogy egy rajzműhelyszerű tantermet hozunk létre *egy meglévő terem átalakításával, új bútorok, rajzbakok, rajzablák, digitális eszközök* beszerzésével. A pályázat megnyerése tehát közös érdeknek tűnt. Részben azért, mert a tanulók alkotásával nyerjük a pénzt. Nagyon ritka, hogy rajzpályázaton ekkora összeget ajánlanak fel fejlesztés céljára. Másrészt reméltem, hogy ha megnyerjük az összeget, végre megvalósul régi álmunk, hogy emberi körülmények között, magas színvonalon tudunk dolgozni, mert az iskola biztosítja számunkra ebből a pénzből a fent leírt fejlesztést. Ez a projekt számunkra (két rajztanár számára) komoly kihívás volt, nagy tétellel. Nagy gyerektáborral, szülőtáborral és a kollégák táborával a hátunk mögött, akik fölnéztek ránk, hogy két lelkes művész a tanári karból ekkora dolgot visz végbe az ő gyermekeikkel, tanítványaikkal. Boldogok voltunk nagyon! Mindannyian!

A pályázat témája a hulladék anyagok újrafelhasználása, „újraszépítése” volt. Az ilyen témájú pályázatok elég unalmasak számomra, ezért azon gondolkodtunk, hogyan lehetne új szemlélettel megközelíteni. Mivel régóta dolgozom gyermekekkel, próbálom magamban megfogalmazni, mi a titka annak, hogy sok gyermek képes együtt egy alkotást elkészíteni, és nekem ebben mi a szerepem. Izgalmas az a kérdés, hogy most *műnek* nevezem a gyermekmunkákat, pedig nem szokás. A szándékom az volt, hogy művet készítsünk a gyermekek közreműködésével, egy interaktív tevékenység során. Egy régi tervem, hogy az aula csarnokába a mennyezetig érő különféle vastagságú oszlopokat készítsünk, amelyek hengeres felületére a gyermekekkel képeket festünk (mint Trajánusz oszlopa). A vázlatokat megmutattam rajztanár kollégámnak, tőle származott „a hordó” gyakorlatias ötlete. Tartottam az olajfestéstől. Az eredeti ötletem papírmásé volt, amellyel a gyerekek könnyebben bánnak tapasztalataim szerint, de a „hordó ötlet” radikálisabbnak tűnt, a fémre pedig nem lehet másképp festeni.

Régóta hányódtak üres hordók az iskola udvarán, illetve ismerősök kertjében. Kollégámmal mozgósítottuk a szülőket, hogy segítsenek hordókat keríteni és szállítani. Egy apuka a gyárban lemaratta a rozsdás felületeket, és lefújta alapozóval, amelyre olajfestéssel festeni lehet. Szép hengeres felületek keletkeztek, mely így már több gondolatot is inspirált. De mi arra voltunk kíváncsiak, mire inspirálja a gyerekközöniséget. Az iskola aulájában helyeztük el őket. Az öt fehér hordó ott állt az aulában több napig. Már önmagában gondolkodásra készítő tárgyakká váltak. A gyerekek folyamatosan körbejárták, kérdezték: *Mire jó ez az egész? Mi lesz a sorsuk? Lehet velük játszani? Az órák közötti szünetekben többen dobolni kezdtek rajta, táncot lejtettek körülötte. Többen is feltették a kérdést: vajon lehetne ráfesteni valamit? És vajon részt vehetnének a munkában?* A szünetekben körém gyűltek gyerekek a legkülönbözőbb osztályokból, évfolyamokról. Húsz intenzíven érdeklődő, tehetséges tanulót gyűjtöttünk össze harmadiktól nyolcadik osztályig, akik folyamatosan a nyomunkban jártak, vajon mikor kezdjük el végre a munkát.





Egyik délután összehívtuk a tanulókat egy beszélgetésre, kiből milyen gondolatokat vált ki az öt fehér hordó. A legkülönbébb elképzelések születtek. Természetesen gyermeki világukat foglalkoztató gondolatok: – Játsszótér. *Mi is benne legyünk!* – mondta egy kisgyermek. – A természet világa. *Szeretnénk beutazni a világot!* Minden kontinensen más az élet, legyen az öt hordó öt kontinens. Az ember pusztítja a természetet...



– Készítsünk öt tárgyból egy összefüggő gondolatot, gondolatsort! – állapodtunk meg a kollégával a beszélgetés végén.

A következő koncepciót állítottuk fel. A természet öt élettere lesz az öt hordó hengeres felülete: 1. az őserdő; 2. a tenger mélye; 3. a szavannák; 4. a mocsár; 5. az embergyermek világa, a játék, a vidámpark.

Az előkészületek után nekiláttunk a munkálatokhoz. A kollégával, tanulókkal megállapodtunk, mely témákat, mely tanulókkal melyikünk vezeti. Megbeszéltük, melyik hordó melyik téma? Ki milyen témában kivel szeretne dolgozni?









A tényleges munkát, a rajzolást beszélgetések előzték meg. Az egy témában dolgozók egyeztetették szóban elképzeléseiket. Miután úgy gondoltam, teljes egészében értem az ötleteket, öt-tíz perces vázlatokat készítettem velük. A rajzokból kiderült (mint hasonló esetekben általában mindig), hogy teljesen mások, mint amit megbeszéltünk, és vannak bennük újszerű elemek is. Ilyenkor újra szerveztem gondolataimban a képeket. Újabb egyeztetés. Végre felkerültek a felületre a ceruzás vázlatok. Segítséget csak a komponálásban igényeltek, a képek, a forma teljes egészében a gyermekekéi, szintúgy a színek. A probléma csak az anyaggal volt. Az olajfestékkel nehéz bánni, a hígító mar, és erős a szaga, a kisgyermek keze érzékeny, a vashordón megfolyik a festék, nem egyszerű az ecseteket kimosni, szokatlan sok ecsettel festeni egyszerre, nehéz a színárnyalatokat előállítani... Mindent kiadagolva kellett a gyermek gondolata szerint adni, ahogy kéri, és közben figyelni, mit tesz, mikor hagyhatom magára, hogy végre fessen. Ha elbizonytalanodik, továbblendíteni.

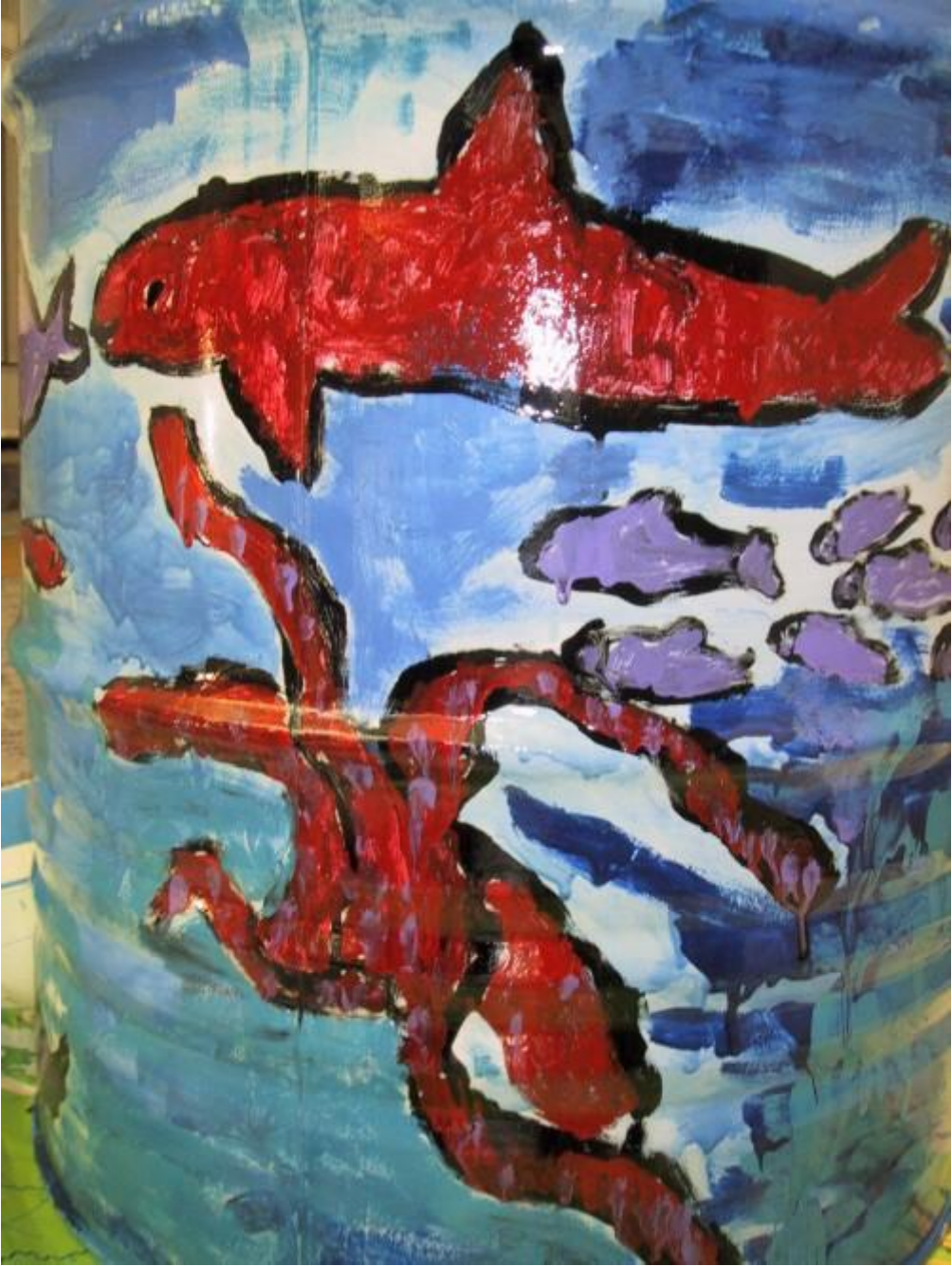


















Túllendíteni a tudott dolgokon a könnyedebb fantáziaképek világába, hogy kék a víz, és alatta kékek a halak... igaz, de akkor nem biztos, hogy kékeknek látszanak; hogy fekete a mocsár és barnák a fák... de rózsaszínek a gémek; hogy elbújnak a majmok a lombok közé... de azért előjönnek néha... hogy ha unalmas a szürke... lehet bármilyen színű az elefánt... *A milyen színű legyen?* kérdésre *nem tudom, kezd el!*- t mondani, aztán már újra látni, hogy igen erre kell haladni, ezt a szín- és formavilágot diktálja a gyermeki gondolat. Az egész munka egy kifinomult interaktív folyamat, teljes figyelem, koncentráció és könnyed beszéd félszavakkal, csak jelezve, hogy *igen, én látom, amit látsz, jó, amit csinálsz, csak folytasd!* *Vagy ott egy kicsit nagyítsd meg balra! Hozd vissza még valahol a vöröset, és fogd vissza a sárgát!* És tudni, hogy mikor kész a munka, mikor kell abbahagyni, mert ettől kezdve elveszik a kép frissessége. Olyan mintha én festeném, de nem én festem, csak figyelem a kezüket...

Három napon át este hatig dolgoztunk, negyedik napra elkészültünk. Úgy készítettük, mintha most teremtettük volna újra a világot. Benépesítettük a szárazföldet, a vizeket, a levegőt, és megteremtettük az embert is...

Sajnos meg kellett válnunk a mütől. Nehéz megválni attól, amit magunk alkottunk. Búcsúszertartást találtunk ki. A búcsúztatás előtt kiállítottuk az aulában a műveket, és doboló szertartást rendeztünk, visszautalva a kezdetekre, „mikor még fehér volt minden”. Azon az utolsó napon minden szünetben doboltunk és ünnepeltünk. Az alkotó gyerekek különös emelkedettséggel ünnepeltek, de a többi gyerek is élvezte a „játszó-térre” vált előcsarnokot. Aztán várahoztunk, mikor szállítják el „öket”. A gyerekek úgy beszéltek „róluk”, mintha tényleg „élő lényekké” váltak volna.





Aztán elszállították, és sokáig nem hallottunk róluk.

Megtörtént a pályázat értékelése: 41 iskolából első helyezést értünk el. Egymillió forintot nyertünk.

Az eredményhirdetés után a gyerekek következő kérdése: *Mikor hozzuk vissza „őket”*? Mára sikerült visszaszállítani őket a 2. emeleti aulába. Azóta is emlékeznek rá tanulók szülők, kollégák.

*

Azt gondoltuk, ez a nyeremény egy új kezdet az iskola művészeti életében. Az iskola kollektívája azt várta, hogy a pénzt a művészeti oktatás körülményeinek javítására fordítjuk. Megkapjuk és átalakítjuk, rendbe tesszük az új rajztermet, amelyben lesz beszerelt projektor, új rajzpadok, bútorok, számítógép és nekünk két laptop. Az akkori igazgatónőnk azonban nem így döntött. A pénz az iskola alapítványába került. 2006-ban kaptunk ugyan egy teljesen üres termet, lepusztult festéssel és bútorzattal, melyben mindenek ellenére további szép projekteket vittünk véghez, gyermekalkotásokat készítettünk, s melyet egy évre rá vissza is kellett adnunk más célokra. De sorsunk, két rajztanár és a vizuális művészeti nevelés sorsa továbbra is a mostoha gyermek sorsa volt.

Öt év kemény munkának, vesztes és nyert csatáknak kellett eltelnie, hogy megfogalmazódjon egy jövőbeli iskolakép, amelyben a vizuális művészetek is méltó helyüket foglalhatják el.

http://tani-tani.info/101_kugler